

9

inspirerende
ondernemersverhalen
uit de toeristische
sector

VOORTVAREND VOORUIT

Impuls Zeeland - Magazijn

Een inspiratiemagazine
voor én door Zeeuwse
ondernemers in de
vrijtjidssector.

04 - VOORWOORD

- 06** JORIS & MIRANDA WISSE
KRAAMPJE VAN WISSE
Beleving, educatie en ontmoeting in de polder
- 10** PIM BRUINS & SALIM ACHOUI
DOCK FEC
Sport, spel en educatie
- 12** DEBBY HANSE
VAKANTIEPARK GREVELINGENPOLDER
Meer meegaan met de natuur
- 16** **IMPULS BLIJFT AANJAGEN**
Op naar een toekomstbestendige vrijetijdssector in Zeeland
- 18** PETER EN MELISSA GEERSE
CAMPING INNERDUYN
Kamperen met een luxe twist bij Camping Innerduyn
- 20** STICHTING STRANDEXPLOITATIE VEERE,
HOTEL BOMMELJÉ EN HET KASLOKAAL
Duurzaam afval beheren? Krachten bundelen!
- 24** ALBERT SIJSMA & WILLEM DE NIE
WATERSPORTVERENIGING BRUINISSE
Zet koers naar duurzaamheid
- 26** **HZ KENNISCENTRUM KUSTTOERISME**
Van kennis naar innovatie in de vrijetijdssector
- 28** LEONARD EN INEKE DOMINICUS
BED & BREAKFAST
Een duurzaam 'Nachtje in de Kerk'
- 32** TWAN VERMEULEN
VERGELIJKEN EN VERBETEREN
Benchmarks in de vrijetijdssector met bedrijfsvergelijkingsgroepen
- 36** ROSA SAMSON
CAMPING ZILT BIJ ZEE
Bouwen aan de toekomst met een helpende hand
- 40** **WERKEN AAN DE TOEKOMST VAN DE VRIJETIJDSECTOR**
Door de bril van Gedeputeerde Dick van der Velde

---

44 - COLOFON

VOOR WOORD

The image features a dark blue background. In the lower-left corner, there is a large, curved shape composed of two parts: a white outer curve and a green inner curve, both curving towards the bottom right. The text 'VOOR WOORD' is positioned in the upper right quadrant, rendered in a bold, white, sans-serif font.

Met trots presenteren wij hét inspiratiemagazine voor de Zeeuwse vrijetijdssector.

Een magazine met inspirerende ondernemersverhalen uit de regio. Ondernemers die hard werken aan de toekomst van hun bedrijf: van het veranderen van hun businessmodel tot het verduurzamen of vergroenen van hun pand of terrein. Ondernemers die hun verhaal met trots delen en anderen hiermee aanzetten tot actie.

We hopen dat je met dit magazine ideeën opdoet om zelf aan de slag te gaan. Om jouw bedrijf te vernieuwen, verbeteren of verduurzamen en zo sterk te staan voor de toekomst. Heb je zelf plannen en ben je op zoek naar hulp? Ga met ons in gesprek. We helpen je graag vooruit.

Impuls Zeeland
Team Vrijetijdseconomie

Anna Jacobapolder

KRAAMPJE VAN WISSE

BELEVING, EDUCATIE EN ONTMOETING IN DE POLDER

In het mooie dorpje Anna Jacobapolder op het schiereiland Sint Philipsland ligt de boomgaard en boerderijwinkel van de familie Wisse. Eigenaren Joris en Miranda hebben nog meer plannen. Het volgende project? In het landschap opgaande vakantiewoningen waar bezoekers kunnen overnachten en genieten van de natuurrijke omgeving van het eiland.

IN 1935 RICHTTE DE OPA VAN JORIS HET FRUITTEELTBEDRIJF OP.

In 2017 nam Joris de teugels over van zijn ouders. In 2020 richtten Joris en zijn vrouw Miranda 'Kraampje van Wisse' op. Ondertussen is dit een succesvolle boerderijwinkel waar zowel eigen producten als streekproducten worden verkocht.

VAN HAGEL TOT HANDEL

Joris: "In coronatijd gingen we op vakantie in Nederland. Een vriend van mij runt in de Achterhoek een boerderijwinkel en speeltuin. Dat inspireerde ons. We dachten: misschien kunnen wij ook zoiets doen." Joris en Miranda hadden in de periode ervoor te maken gehad met enorme hagelschade.

Van een deel van het beschadigde fruit was al sap gemaakt.

Joris: "Wat we zelf niet op konden, verkochten we in een kraampje samen met de nieuwe oogst zomerappels. Dat bleek een succes.

Toen zijn we iedere eerste zaterdag van de maand fruit en sap gaan verkopen."

In de winter werden snel stappen gezet: de partytent maakte plaats voor een echt winkeltje op het terrein.

Ondertussen is de boerderijwinkel niet meer weg te denken uit de omgeving en is er een eigen lijn met producten: Van Wisse. Er gebeurt meer op het terrein dan de verkoop van producten. Joris is betrokken bij verschillende projecten omtrent duurzaamheid: "Ik doe mee aan het koolstofproject, waarbij boeren koolstof opslaan in de grond. Ook zet ik me in voor de Zeeuwse biodiversiteit. En als onderdeel van het project 'Zeeuwse stapstenen' probeer ik de leefomgeving van wilde bijen en patrijzen te bevorderen. Ik vind het belangrijk om te laten zien dat wij als sector ook een positieve bijdrage kunnen leveren aan de omgeving."

DUURZAAM EN VERANTWOORD

De droom om iets met recreatie te doen op het bedrijf was er al lang. Miranda: "Vanuit alle ervaringen van mij en Joris ontstond het idee om een aantal duurzame vakantiewoningen te realiseren." De bijzondere huisjes moeten naadloos opgaan in het diverse landschap én toegankelijk zijn voor mensen met een beperking.

Miranda: "We willen drie dingen combineren: beleven, educatie en ontmoeten (BEO-methodiek). Deze methodiek heb ik leren kennen toen ik nog werkzaam was in de zorg. Toen gericht op mensen met een beperking, maar de principes zijn toepasbaar op alle mensen en ook op plannen. We houden niet van hokjes denken. Iedereen is hier welkom: juist in de ontmoeting met de ander ligt een beleving waar je als mens van groeit en van kunt genieten! We creëren graag win-win situaties in ons bedrijf. Wij vinden het zelf ook leuk om mensen te ontmoeten en te vertellen wie we zijn, wat we doen én waarom."

"Deze aanpak past bij wat we als bedrijf doen en waar we voor staan"

Dit innovatieve concept is nog in ontwikkeling, maar de intenties zijn duidelijk. Miranda: "Bruggen bouwen. Bruggen tussen mensen, tussen mens en agrarisch, tussen agrarisch en natuur en tussen natuur en mens. Dan is de cirkel rond. Deze aanpak past bij wat we als bedrijf doen en waar we voor staan."

IMPULS HELPT LIJNTJES LEGGEN

Joris: "Vanuit Impuls kregen we te horen dat er ondersteuningsmogelijkheden zijn voor een project als dit. Heel fijn!" Joris en Miranda kwamen in contact met Impuls via de gemeente doordat Miranda deelnam aan het samenwerkingsverband de Waterpoort Academy.

Ondernemers in het Waterpoortgebied worden in de academy geholpen om vooruitgang te boeken met hun plannen. Miranda: "De gemeente is betrokken bij Waterpoort én heeft lijntjes lopen met Impuls. Vanuit Impuls hoorden we dat ze ons kunnen ondersteunen bij de verdere uitwerking van ons project." Impuls heeft meegedacht over de ontwerpen van de accommodaties en een aantal architecten aangedragen die kunnen helpen bij het realiseren van het ontwerp. Na gesprekken is er één partij gekozen die een ontwerp heeft uitgewerkt, met ondersteuning vanuit Impuls.

MEER DAN FRUIT: SOCIALE IMPACT

Joris: "Wat ons en dit project uniek maakt, is de aandacht voor iedereen in de maatschappij en wat die maatschappij van ons als agrariërs vraagt. Je staat te kijken hoe bijzonder een plattelandsomgeving kan zijn voor mensen. Wij vinden de prachtige omgeving waarin we wonen ondertussen normaal, maar voor anderen is het heel bijzonder: door een boomgaard slenteren en bijen zien vliegen, hazen die wegspringen, fazanten die voorbij wandelen of bloemen en fruit zien groeien. Mooie ervaringen die we anderen ook gunnen."

**"Een positieve
bijdrage leveren
aan de omgeving"**

VERBINDING

Joris hoopt dat de agrarische sector zich meer open gaat stellen: "We moeten zichtbaar zijn, vertellen wat we doen. Onze kennis delen. En door mensen iets te laten beleven, leren ze ook." Miranda bevestigt dat: "Laat gasten maar komen, zoek contact. Luister naar elkaar, ook al verschill je van mening. Stel vragen en probeer elkaar te begrijpen."

GEVEN EN NEMEN

Joris ziet dat de plannen een positieve impact kunnen hebben: "Het bedrijf levert een bijdrage aan de omgeving en andersom versterkt dat ons ook weer. Mensen ervaren vanuit de huisjes dat het 's avonds heel mooi is om door de boomgaard te lopen en een ree te spotten." Miranda: "Wij zijn hier gelukkig en we willen anderen laten meegenieten. Via een praatje in de boerderijwinkel, of door hier een week op vakantie te zijn: als het maar toegankelijk is voor iedereen."

**EEN TIP
VAN
JORIS &
MIRANDA**

**"Durf te
vragen. Er zijn
mensen die al
stappen hebben
gezet. Vraag naar
hun ervaringen!"**

Vlissingen

DOCK FEC

SPORT, SPEL EN EDUCATIE IN HARTJE ZEELAND

Velen kennen Dock FEC (Dock Fun & Event Center) als 'Street Jump' in Vlissingen. Inmiddels is de locatie uitgegroeid tot een recreatiehub voor jong en oud. Van interactief darten tot het avontuurlijke 'Adventure Island': het aanbod is uitgebreid en divers. Bovendien zien Pim Bruins en Salim Achoui nog meer potentie. Zij willen het businessmodel versterken door naast dagrecreatie, ook te focussen op samenwerkingen met lokale scholen en verenigingen.

"Zoek actief de samenwerking op. Zeeland mag klein zijn, maar door de krachten te bundelen kun je veel bereiken."

EEN TIP VAN SALIM EN PIM

De traditionele piekuren bij Dock FEC zijn 's middags tussen 13.00 en 18.00 uur. Maar waarom de rest van de tijd onbenut laten? Ook zijn bezoekers veelal kinderen en families uit de buurt of vakantiegeangers. Waarom geen bredere doelgroep aanspreken? Dat zorgt voor een sterke aanvulling op het huidige businessmodel.

Hierdoor ontstond het idee voor een nieuw concept: een complete sportafdeling. Salim: "Onder de noemer 'Dock Interactive Sports' willen we pakketten aanbieden, specifiek gericht op scholen, verenigingen én bedrijven. Afhankelijk van wat de vraag is bieden we een recreatie-, sport- of onderwijspakket aan." Het belangrijkste? Beweging als middel inzetten om een doel te bereiken. Salim: "Dat doel kan van alles zijn, bijvoorbeeld bewegingsvaardigheden ontwikkelen of werken aan een competentie als samenwerken."

LEREN IN ACTIE

Binnen het aanbod wordt nog iets speciaals toegevoegd: werken met het Athletic Skills Model (ASM). Dat is een vernieuwende manier van kijken naar het ontwikkelen van de bewegingsvaardigheid in de breedtesport, topsport en het bewegingsonderwijs. Salim: "Het staat eigenlijk voor veelzijdig bewegen. In plaats van jongs af aan één bepaalde sport te doen (je doelsport), ga je juist verschillende sporten beoefenen. Later kun je daardoor excelleren in je doelsport."

Wat maakt Dock FEC daarvoor geschikt? "Onze locatie", zegt Salim, "die is uniek in Zeeland. We kunnen grotere groepen ontvangen en hebben ruimte om verschillende activiteiten te doen." De ruime locatie en faciliteiten van Dock FEC kunnen ook helpen bij een ander probleem: scholen die moeite hebben met de invulling van bewegingsonderwijs. Het ontbreken van geschikte ruimtes of gekwalificeerde instructeurs speelt hierin een grote rol. Bij Dock FEC vind je het allebei.

ZEEUWSE AMBITIES (EN UITDAGINGEN)

Impuls bood ondersteuning op verschillende manieren: adviseren over de haalbaarheid van het nieuwe concept (ASM), contact leggen met externe partijen en een bijdrage leveren aan de uitwerking van het concept (door een externe partij). Salim: "Wat betreft rebranding moeten we nog stappen zetten. Bekend staan als een recreatieplek voor jong én oud, en ook de plek waar we beweging als middel inzetten voor verschillende doelen. Dat willen we bereiken." Het nieuwe aanbod moet bekend worden in Zeeland.

Het team gaat daarom aan de slag om scholen en verenigingen te benaderen. Salim: "We zijn al betrokken geweest bij een initiatief om kinderen in de pauze meer te laten bewegen. Nu gaan we scholen en verenigingen benaderen om naar ons toe te komen."

"Onze locatie is uniek in Zeeland"

TALENTONTWIKKELING

Dock FEC heeft nog meer wensen voor de toekomst. "Naast recreatie en educatie zouden we graag talentontwikkeling faciliteren", zegt Salim. Denk aan één locatie waar ambitieuze sporters terecht kunnen voor fysieke training én voor zaken als psychologische begeleiding en performance metingen. Salim: "Dat is er nog niet in Zeeland."

Dock FEC is als organisatie maatschappelijk betrokken. Het ultieme doel? Bijdragen aan de maatschappelijke doelen en problemen op het gebied van sport en bewegen in de regio. Zeeland loopt namelijk achter op de rest van Nederland. Daarom draagt Dock FEC uit: bewegen is leuk én belangrijk!

VAKANTIEPARK GREVELINGENPOLDER

“WE MOETEN MEER MEEGAAN MET DE NATUUR”

Op Vakantiepark Grevelingenpolder in Brouwershaven veranderen sommige dingen nooit. Hier vinden gasten rust, natuur én alles wat Zeeland verder te bieden heeft. En dat moet vooral zo blijven, vinden de eigenaren. Op andere vlakken maakt het park wel veranderingen door. Stap voor stap wordt recreatie steeds meer gecombineerd met natuurvriendelijk beheer.

**“Je krijgt echt een hekel
aan de hoeveelheden die
je naar de stort brengt”**

Aan de oevers van het Grevelingenmeer runt Debby Hanse het Vakantiepark Grevelingenpolder, samen met haar kinderen en hun partners. Een echt familiebedrijf dus. Door het overlijden van haar man in 2012, kwam er plots veel op de schouders van Debby terecht. Toch zette ze door: “Ja, je moet veel leren, maar ik heb ook gemerkt dat je in de gemeenschap gewoon hulp moet vragen.”

EEN ANDER PARK MET DEZELFDE GASTEN

Ondertussen is Debby thuis in alle facetten van de recreatiewereld. Ze pakt vooral de administratieve taken op en haar schoonzoon doet alle zaken rondom het beheer van het park. Momenteel zijn er 116 plaatsen. Debby: “Allemaal vaste gasten. Dat hebben niet veel parken. We willen juist onze bezoekers behouden. Sommige gasten komen al 27 jaar!”

Anders dan bij de gasten, gaat er op het park zelf wel van alles veranderen. Achter de schermen wordt hard gewerkt aan de toekomstvisie: herontwikkeling naar een duurzamer park. Dat is voor Debby niet helemaal nieuw: "We zijn jaren terug al begonnen om onkruid op een milieuvriendelijke manier te bestrijden. Ik wilde gewoon niet dat mijn gasten in aanraking kwamen met giftige chemicaliën."

"We sorteren ook het grofvuil. Je krijgt echt een hekel aan de hoeveelheden die je naar de stort brengt. Spullen van gasten die nog bruikbaar zijn, zetten we op koopjeshoek Zeeland of brengen we naar de kringloop. We hebben ook al eens een ruilmarkt georganiseerd. Circulariteit speelt een grote rol bij ons."

GROTE PLANNEN

Toch wil het vakantiepark nog duurzamer worden. Maar hoe precies? Impuls bood uitkomst: "Ze kwamen met goede suggesties. Zo werd er een sessie georganiseerd met een expertteam. Wij gaven in de ochtend een presentatie over onszelf. Vervolgens heeft een team met experts informatie gegeven over ons terrein en de directe omgeving. De gemeente lichtte bijvoorbeeld het bestemmingsplan toe en Staatsbosbeheer ging specifiek in op de aandachtspunten

van een Natura 2000-gebied. Al die informatie gaf ons handvatten om een plan voor verdere ontwikkeling en verduurzaming te maken."

"De wereld verandert snel en wij willen mee veranderen"

Impuls dat. Wij moesten een richting opgaan die voor ons goed voelde."

NIEUWE KOERS

Het vakantiepark heeft inmiddels een nieuwe weg ingeslagen die goed aanvoelt: "Het makkelijkste is om opnieuw te beginnen, maar dat willen we niet. Onze gasten hebben vertrouwen in ons. We focussen op het toekomstbestendiger maken van ons bedrijf. Dat vergt een herstructurering die kans biedt om de druk van het bedrijf op de natuur en milieu te verminderen. Dat doen we door te kiezen voor duurzame en circulaire oplossingen. Bij het opstellen van de plannen kregen we hulp van Impuls."

Het plan voor herstructurering dat hieruit kwam, sprak Debby en de familie aan. De plannen werden tegelijkertijd steeds groter: ook de omgeving van het park werd meegenomen. Dat bleek achteraf te veel: "Het werd onrealistisch.

Het was geweldig geweest, maar het stond te ver van ons vandaan en was niet meer te behappen. Gelukkig snapte

"We moeten meer meegaan met de natuur"

“Onze infrastructuur is in de toekomst niet meer toereikend. Daarom moeten we hoe dan ook een slag maken om installaties op de huidige camping aan te passen. Ook zijn we nog niet klimaatadaptief: bij hevige regenval ervaren we problemen. We willen het water opvangen en geleidelijk afvoeren. Dan moet de inrichting veranderen. Met de toenemende hitte willen we airco’s voorkomen, maar dan hebben we meer schaduwplekken nodig en betere dakisolatie. De wereld verandert snel en wij willen mee veranderen.”

ANDERE MINDSET

Een andere wens is om meer zelfvoorzienend te worden: “Het liefst gaan we volledig over op elektriciteit die we zelf kunnen opwekken en realiseren we een grijswatercircuit, waarbij we ‘s winters water opvangen en gebruiken in de zomer. Of denk aan duurzaam voedsel verbouwen op ons terrein.” Uiteindelijk moet de gast ook anders gaan denken: “Vroeger hadden we hier strak gemaaide dijken, dat doen we niet meer. Daar schuilen allerlei diertjes in. Gasten moeten af van het idee: dit is mijn plek en mijn tuintje. We moeten meer meegaan met de natuur, in plaats van alles zelf planten en snoeien.”

UITDAGING

Debby: “Door het contact met Impuls zijn we goed op weg geholpen. Zij kunnen de expert vinden die je nodig hebt. Dat is zó handig! Uiteindelijk ga je alles zelf ook steeds beter begrijpen. We blijven onszelf steeds afvragen: past dit bij ons? Ik kan duizend dingen bedenken die super leuk zijn. Maar wil je dat? Nee, het overgrote deel niet. Je hebt daarin gelukkig zelf een keuze. Wij willen trots blijven op ons mooie bedrijf.”

EEN STRAAT VERDER KIJKEN

Het vakantiepark wil ook zijn steentje bijdragen aan de leefbaarheid in de omgeving. Zo is Debby zelf lid van de raad van toezicht van de Stichting Eilandmarketing Schouwen-Duiveland. “We willen een goede balans vinden in het toerisme door te proberen het toeristisch seizoen meer te spreiden. Dat zorgt voor minder overlast. We kijken naar de zorgen van inwoners: Waar hebben ze last van? Hoe kunnen we dat wegnemen? Zo komt er nu een campagne om zwerfafval tegen te gaan. We hebben veel te danken aan het toerisme in deze omgeving, maar het moet leefbaar blijven. Ook ons vakantiepark speelt daarin een rol.”

EEN TIP VAN DEBBY

“Hulp vragen.
Wij hebben veel
aan Impuls te
danken; ze hebben
ons echt op
weg geholpen.”

IMPULS BLIJFT AANJAGEN

Op naar een toekomstbestendige vrijetijdssector in Zeeland

Impuls Zeeland helpt ondernemers met innoveren. Ook in de Zeeuwse vrijetijdssector. En die sector is divers: met talloze verblijfsaccommodaties, horecagelegenheden, dagattracties en bedrijven in de waterrecreatiesector. Om toekomstbestendig te blijven, moet de vrijetijdssector verbeteren. Het 'Aanjaagprogramma Innovatie Vrijetijdssector' hielp ondernemers daarbij.

EEN IMPULS VOOR TOERISME EN RECREATIE IN ZEELAND

De afgelopen jaren hebben we het Aanjaagprogramma uitgevoerd. Hierin hebben we ondernemers gestimuleerd om op innovatieve wijze stappen te zetten op het gebied van verduurzaming en kwaliteitsverbetering van hun bedrijf. Het doel: Zeeuwse bedrijven in de vrijetijdssector toekomstbestendig maken.

Dat doen we op basis van drie pijlers: inspiratie, ondersteuning en financiering.

KIJKJE IN DE KEUKEN

Met dit magazine willen we ondernemers inspireren door goede voorbeelden in de regio uit te lichten. Ervaringen, uitdagingen en oplossingen komen aan bod. Een kijkje in de keuken van collega-ondernemers biedt waardevolle inzichten. Dit magazine is slechts één manier waarop we inspireren. Eerder organiseerden we ook diverse bijeenkomsten en inspiratietours en deelden we succesverhalen. Hiermee spraken we een divers publiek aan. Mooi. Want op deze manier maakten wij kennis met een breed scala aan bedrijven in de sector.

"Innovatie aanjagen en zo Zeeuwse bedrijven toekomstbestendig maken"

EN NU AAN DE SLAG!

Het Aanjaagprogramma ging verder dan inspiratie. We wilden ondernemers niet alleen bewust maken van de kansen en uitdagingen, maar hen aanzetten tot actie. Natuurlijk kun je als ondernemer niet overal expert in zijn. Of de tijd ontbreekt

ONDERNEMER OVER ONDERSTEUNING:

"Omdat wij zelf midden in ons bedrijf zitten, zagen we de kansen niet. Een plan zoals we nu hebben, daar zouden we zelf nooit op zijn gekomen."

SAMEN DE MOGELIJKHEDEN VOOR JOUW BEDRIJF BEKIJKEN?

Lees er meer over op onze website
en ga met ons in gesprek:

[IMPULSZEELAND.NL/TOERISME](https://impulszeeland.nl/toerisme)

om plannen goed uit te werken. Daarom brachten we ondernemers met elkaar in contact, schakelden we een adviseur in of hielpen we met financiering. Een idee werd daardoor concreet én uitvoerbaar.

KANSEN VOOR DE SECTOR

Ondernemers staan voor verschillende uitdagingen. Thema's als energie, klimaat en circulariteit kwamen aan bod. We zagen dat ondernemers aan de slag wilden met hun toekomstvisie en de ontwikkeling van hun bedrijf in relatie tot de omgeving. Maar ook kregen we veel vragen over de mogelijkheden om bedrijven energiezuiniger te maken.

ZEEUWSE SAMENWERKING

Natuurlijk deden we dit niet alleen. In het Aanjaagprogramma werkten wij nauw samen met het HZ Kenniscentrum

Kusttoerisme. Als dé kennispartner op het gebied van toerisme in Zeeland gaven zij waardevolle inzichten voor ondernemers. Ook Toeristisch Ondernemend Zeeland (TOZ), het platform van brancheorganisaties in de vrijetijdssector, was betrokken bij het programma. Op deze manier werkten we gezamenlijk met ondernemers, met kennisinstellingen en overheden aan de toekomst van de vrijetijdssector.

HANDEN INEEN

De afgelopen jaren hebben we gezien dat de aanpak van inspiratie naar ondersteuning en financiering goed werkt. Daar zijn we trots op. Om in de toekomst de sector blijvend te versterken, gaan we verder met deze aanpak én samenwerking. Zo maken we de sector nog sterker en gaan we voortvarend vooruit.

Stefan Coppoolse

Harm IJben

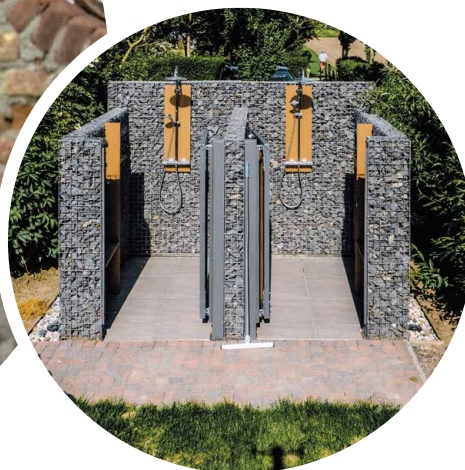

Kim Provoost

Minke Rabaut

“Het was heel fijn om met de adviseurs te sparren over alle mogelijkheden”

Biggekerke

CAMPING INNERDUYN

KAMPEREN MET EEN LUXE TWIST BIJ CAMPING INNERDUYN

Een relaxte vakantie dichtbij strand en natuur? Camping Innerduyn is de perfecte uitvalsbasis. De kampeerplekken op de camping zijn ruim, de camping is adults only, autovrij en beschikt over een pluktuin. Voor een extra stukje beleving én wellness zijn er sinds kort ook buitendouches geplaatst. Eigenaren Peter en Melissa Geerse zijn momenteel bezig om hun gasten een nóg fijner verblijf te geven: zij willen 25 privé-badkamers realiseren op hun camping.

EEN TIP VAN PETER & MELISSA

“Door de hulp van Impuls zijn we in contact gekomen met de juiste mensen. Daar hebben we zoveel aan gehad! Probeer dus niet alles zelf uit te vogelen, maar vraag hulp!”

Voordat Peter en Melissa in 2020 eigenaar werden van de camping, werkten ze 5 jaar samen met de vorige eigenaren. Na de overname bleef het karakter van de camping hetzelfde: 25 adults only kampeerplaatsen, gericht op rust en ruimte. Tegelijkertijd willen de jonge ondernemers vernieuwen. Peter: “Er zijn een aantal vooruitstrevende campings in de buurt die beschikken over een aantal plaatsen met privé-sanitair. Dat concept slaat aan bij bezoekers. We gingen nadenken: is dat ook iets voor ons? We concludeerden dat we willen inspelen op de wensen van onze gasten, en dat we dus voor elke campingplaats privé-sanitair willen aanbieden. Hierdoor creëren we een uniek aanbod.”

AAN DE TEKENTAFEL

Die 25 badkamers worden gerealiseerd in één centraal gebouw op de camping, waar ook alle installaties in gebundeld worden. Melissa: “Nadat we zelf gingen schetsen, kwamen we in contact met Impuls. Eigenlijk dankzij het vorige inspiratiemagazine. Ik las een aantal ondernemersverhalen en dacht: Impuls is er dus ook voor de kleinere ondernemer, net zoals wij.”

“Impuls is er dus ook voor de kleinere ondernemer”

Melissa: “We zijn in gesprek gegaan met de projectmanagers van Impuls.

Zij hebben ons ondersteund bij het inschakelen van een adviseur om op basis van onze wensen tot een ontwerp te komen.” Peter: “In die beginfase wilden we op een gestructureerde, planmatige manier uitzoeken wat er allemaal nodig was om ons project van de grond te krijgen: Welke installaties zijn nodig? Hoeveel plek neemt alles in? Hoe moet het eruit zien? Als dat is uitgewerkt, zie je pas goed wat je wel en niet wilt.”

ADVIES OP MAAT

Impuls koppelde Peter en Melissa aan twee adviseurs: een engineer (gericht op de installaties van het toekomstige gebouw) en een expert op het gebied van water. Melissa: “We kregen advies over hoe we het gebouw (duurzaam) kunnen inrichten: kiezen we voor bijvoorbeeld een zonneboiler of een warmtepomp? Met de andere expert hebben we bekeken hoe we water kunnen recyclen en opvangen, en wat de kosten daarvoor zijn. Het was heel fijn om te sparren over alle mogelijkheden.”

CONCEPTPLAN MET PRAKTISCHE TOEPASSINGEN

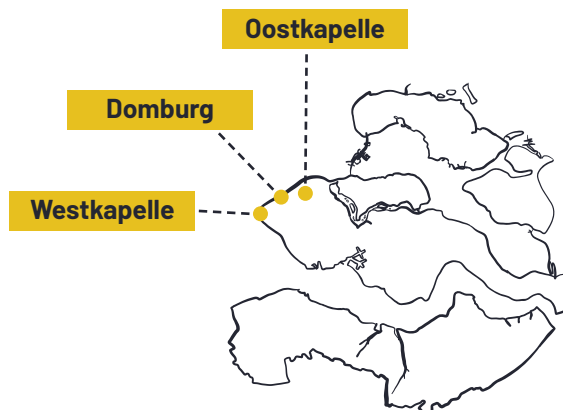
Hieruit rolde een mooi conceptplan waar Peter en Melissa mee verder willen. Melissa: “We gaan het grijswater recyclen en mogelijk ook regenwater opslaan en gebruiken. We kijken nu nog met de engineer naar een passende installatie voor warm water.” Duurzaamheid is belangrijk én een logische keuze voor deze ondernemers: “Je kan wijzen naar anderen, maar wij kijken liever naar onszelf. We doen ons best om verantwoord met ons bedrijf en de omgeving om te gaan.”

OP NAAR DE VOLGENDE FASE

Peter: “Dankzij Impuls verliep de eerdere ontwerpfasen soepel: we kwamen in contact met de juiste mensen en konden ons breed oriënteren.” Melissa: “Wat ik ook prettig vond: Impuls staat niet boven je, maar naast je. Ze zijn toegankelijk en staan ook open voor andere ideeën.”

Peter: “We zijn aangekomen in de voorbereidende fase van ons project, ons conceptplan moet goedgekeurd worden door de gemeente.” Melissa: “Wij zijn blij met de weg die we inslaan: ons concept is uniek en past bij onze wensen. Ik zeg altijd: je hoeft niet hetzelfde te doen als je buurman, doe juist iets anders!”

**“Dit initiatief biedt
een mooie kans”**

SAMENWERKING
DUURZAAM AFVAL
BEHEREN? KRACHTEN
BUNDELEN!

“Als bedrijf heb je te maken met grote hoeveelheden afval”

Een korte introductie van drie deelnemers

Stichting Strandexploitatie Veere (SSV)

Bas-Jan Spuijbroek

SSV streeft naar veilige, schone en gastvrije stranden in de gemeente Veere. SSV was eerder al betrokken bij duurzaamheidsinitiatieven, maar deze samenwerking biedt een kans om een stap verder te gaan.

Hotel Bommeljé

Peter Bommeljé

Peter Bommeljé is eigenaar van meerdere hotels en ervaart de uitdagingen van afvalverwerking regelmatig. Deze samenwerking biedt een kans om efficiënter en duurzamer te werk te gaan.

Het Kaslokaal

Daniëlle Korshuize

In theetuin Het Kaslokaal in Oostkapelle speelt duurzaamheid al langer een grote rol.

GEMEENSCHAPPELIJKE MISSIE

Toen Peter op het spoor van Impuls kwam, hoorde hij van een plan om de afvalstromen efficiënter en duurzamer te organiseren. Peter: "Daar voelde ik wel wat voor. Ook de ondernemersvereniging Domburg reageerde meteen enthousiast en vroeg mij om deel te nemen aan het overleg."

Bas-Jan is als bestuurder van SSV al langer betrokken bij afvalinzameling: "Wij zijn al een aantal jaar bezig met een pilot om afval te scheiden op de stranden. Dat systeem rollen we steeds verder uit. Eigenlijk wil je de omliggende dorpen dan ook meenemen. We zijn nauw verbonden met elkaar. Dit initiatief biedt een mooie kans."

Daniëlle is het hier mee eens: "Walcheren heeft een van de schoonste stranden. Het liefst trek je dat door naar de rest van Zeeland." Ook een sterke persoonlijke overtuiging motiveerde haar om deel te nemen: "Bewust bezig zijn met je omgeving is mij met de paplepel ingegoten. Ik probeer dat uit te dragen binnen ons bedrijf. Ik kan me dan ook niet voorstellen dat de problemen rondom afval je niet raken."

HUIDIGE SITUATIE

De ondernemers zien een aantal pijnpunten in het huidige afvalstelsel. Peter: "Überhaupt de enorme hoeveelheden afval die je als bedrijf hebt. Die kunnen we beperken als we kritisch kijken naar de hele keten, van levering tot aan de prullenbak."

Daniëlle herkent dit: "De verpakkingen die binnenkomen bestaan uit zoveel plastic. We hebben het weleens gevraagd aan de leverancier: kun je niet groter verpakken? Maar dat doen ze niet." Volgens de ondernemers mag er ook meer transparantie komen over wat er gebeurt met gescheiden afval. Daniëlle: "Wordt het echt goed verwerkt? Daar is weinig over bekend."

Peter: "Je wilt dat je afval opnieuw gebruikt kan worden. Een circulair systeem dus. Maar in hoeverre gebeurt dat?"

Bas-Jan noemt nog een verbeterpunt: "In Domburg heb je al acht afvalverwerkers, die komen apart van elkaar langs. Dat kan efficiënter." Die efficiëntie is uiteindelijk niet alleen duurzamer, maar ook economisch slimmer.

Peter: "Het kost waarschijnlijk minder als je alles bundelt. Er zijn zoveel praktische voordelen als we het systeem beter inrichten."

AANPAKKEN

Maar hoe pak je zo'n project aan? Impuls verenigde een groep ondernemers, bracht ze in contact met experts op het gebied van circulariteit en organiseerde bijeenkomsten. Hiermee nam Impuls de regie in deze verkenning, waarbij de huidige situatie uiteengezet werd op het gebied van inkoop en afvalverwerking én wat de wensen en mogelijke oplossingen zijn op dit thema. Peter: "Impuls helpt het project een stap verder te brengen. Zij hebben veel ervaring met alles wat nodig is om dit project tot uitvoering te brengen."

Bas-Jan: "We zitten nu in de inventarisatiefase: Wie doet mee? Wat is er mogelijk? En hoe gaan we het vormgeven?" Vooral de samenwerking met elkaar kan het project succesvol maken. We moeten als deelnemers zoveel mogelijk op één lijn zitten."

Peter: "Wat mij opviel is dat alle partijen tot nu toe positief zijn. Er leeft een bepaald saamhorigheidsgevoel. Een bepaald idee dat wat we doen, belangrijk is. Hoe die samenwerking er concreet uitziet? Ik verwacht dat we met elkaar, ondernemers, gemeente én inwoners, de afvalstromen onder de loep nemen en efficiënter maken."

KORTE LIJNTJES

De kracht van dit initiatief ligt juist in de gezamenlijke aanpak. Bas-Jan legt uit: "Om zo'n project van de grond te krijgen, heb je draagvlak nodig. Dat creëer je door verbinding en samenwerking. Korte lijnen met betrokken partijen vergroten het draagvlak enorm."

Peter: "Iedereen is er uiteindelijk bij gebaat. Een gemiddeld bedrijf heeft vier tot vijf afvalstromen. De afvalbedrijven komen daarvoor afzonderlijk één tot twee keer per week langs. Dat zijn heel wat verkeersbewegingen. Inwoners vinden het ook fijn als dat minder wordt."

VOORAL VOORDELEN

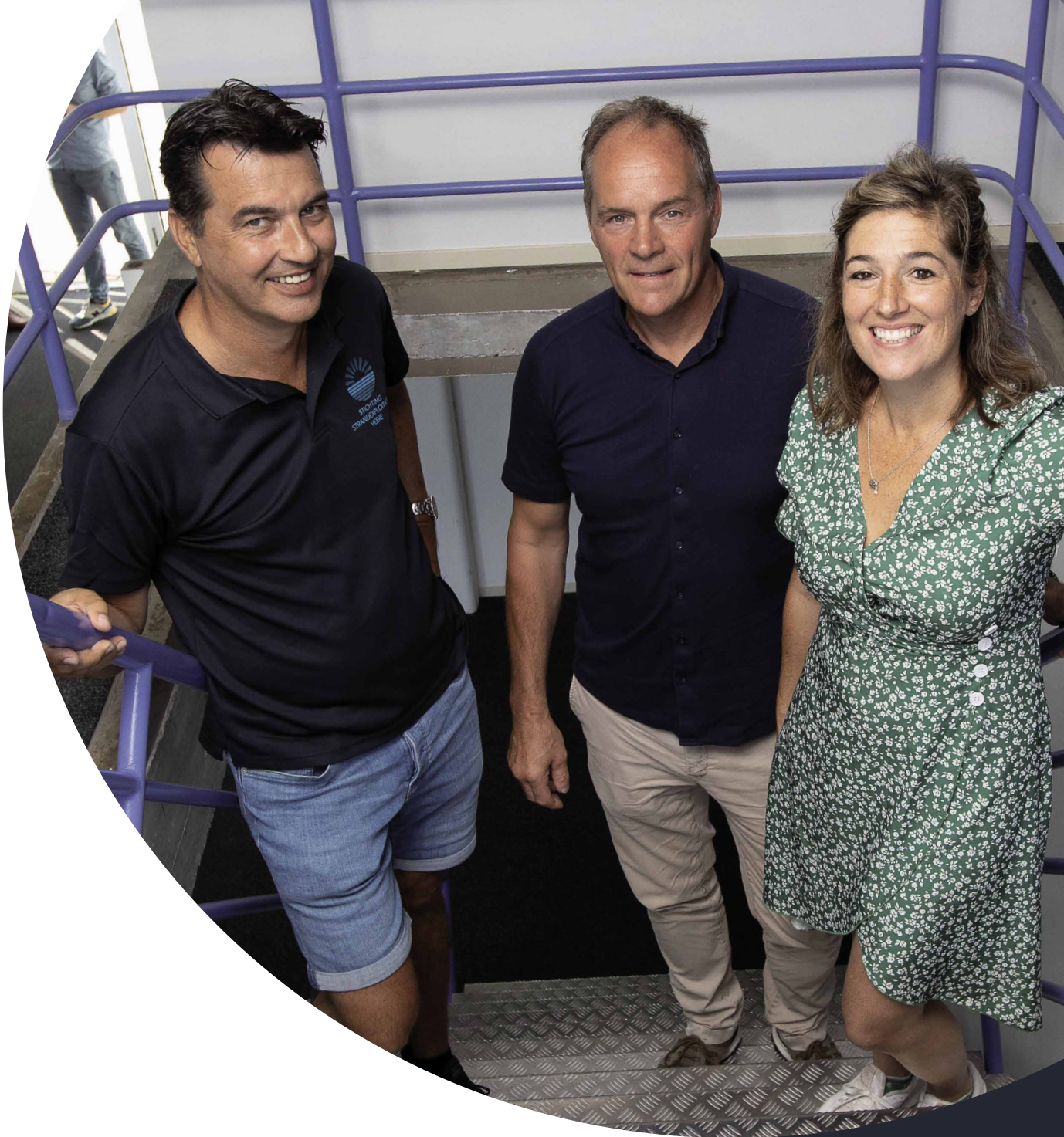
Een uitdaging in dit project zou de snelheid van realisatie kunnen zijn; vernieuwing kost altijd tijd en moeite. Bas-Jan: "Je wilt snel iets realiseren, maar je moet geduld hebben. Altijd speelt de beschikbaarheid van middelen en ruimte een rol."

"Uiteindelijk is iedereen gebaat bij deze samenwerking"

Peter ziet verder weinig beren op de weg: "Je merkt bij gezamenlijke projecten weleens dat betrokkenen een andere richting op gaan dan dat je vooraf had bedacht. Maar een echte uitdaging? Ik zie vooral voordelen."

TOEKOMSTDROMEN

Wat zouden de ondernemers het liefst zien? Dat dit project uiteindelijk zorgt voor meer circulariteit. Daniëlle: "Dan is de cirkel rond. Je afval wordt weer bruikbaar. Dat zou voor mij ideaal zijn." Bas-Jan: "Het zou mooi zijn als we daar een bijdrage aan leveren."

EEN TIP VAN BAS-JAN, PETER EN DANIËLLE

“Werk samen aan
grote uitdagingen. Dat
zorgt voor draagvlak,
verbinding én betere
resultaten.”

WATERSPORTVERENIGING BRUINISSE ZET KOERS NAAR DUURZAAMHEID

Naast de sluis van Bruinisse ligt de haven van Watersportvereniging BRU (WSV BRU). De vereniging is daar al gevestigd sinds 1967. Na al die jaren is de haven wel aan vernieuwing toe. Dat wordt meteen goed aangepakt door circulair te renoveren. Impuls Zeeland werd ingeschakeld voor advies.

“De sfeer
behouden en
tegelijkertijd
vernieuwen”

EEN TIP VAN ALBERT EN WILLEM

“Laat geld niet altijd leidend zijn. Een minder duurzame oplossing scheelt soms wat euro’s, maar wil je dat? Duurzaamheid is ook een mentaliteitskwestie.”

Wie denkt aan de jachthaven van WSV BRU, denkt niet aan een imposante jacht van tientallen meters. Hier is de gemiddelde bootlengte een knusse 8 tot 10 meter. Het is een echte familiehaven. Albert Sijsma (Voorzitter van WSV BRU): “Je ziet de tweede generatie komen met een eigen boot, of met die van pa en ma.” Eén derde van de leden is afkomstig uit Bruinisse zelf, terwijl het overige deel uit andere delen van Nederland komt. Veel verschillende mensen, met allemaal een eigen mening over hoe ‘hun’ toekomstige haven eruit zou moeten zien. Een uitdaging!

INVENTARISEREN

Omdat het om een verenigingshaven gaat, mag iedereen een mening hebben over de plannen. Willem de Nie (lid van de Ontwerp Commissie): “Tien jaar geleden hebben we gevraagd naar de toekomstwensen van onze leden. Wat bleek: we willen vooral een familiehaven blijven. Een beetje kneuterig, in de positieve zin van het woord. Maar tegelijkertijd willen we ook vernieuwen.”

Er moest duidelijk iets gebeuren: “Je kunt niet pleisters blijven plakken.” Allerlei mogelijkheden zijn onderzocht, daarbij stonden drie vragen centraal: Welke materialen zijn er? Welke materialen kunnen hergebruikt worden bij de renovatie? En wat kunnen we doen met de reststromen? Impuls heeft meegedacht over deze vragen. Daarnaast kreeg WSV BRU ondersteuning bij het inschakelen van een ingenieursbureau voor het ontwerp. Willem: “Dit jaar hebben we de plannen gedetailleerd op papier gezet. Alle plannen en offertes zijn tot achter de komma uitgewerkt. De herinrichting van de haven start in winter 2023.”

VAN PLAN TOT REALISATIE

De nadruk ligt op circulair werken. Willem: “We proberen zoveel mogelijk te hergebruiken. Doorgaans haalt de aannemer de oudere stukken steiger en palen weg, legt ze op de kant en voert ze af. In plaats daarvan gaan we nu samen met de leden zelf alles uit elkaar halen om het daarna te hergebruiken voor de nieuwe steiger. Wat we niet gebruiken, gaan we recycleren.”

Albert: “Wij willen meegaan met de maatschappelijke trend.” Willem: “Je ziet dat in andere havens nog steeds veel kunststof wordt gebruikt. Misschien ligt daar de prioriteit anders. Wij merken dat we juist door de lange looptijd van dit project konden wennen aan het idee om het anders - duurzaam - aan te pakken.”

Binnen de waterrecreatie is zeker nog een slag te slaan. Willem: “Boten zijn nog niet als auto’s recyclebaar en elektrische boten zijn er amper.” Maar ook in deze sector is een kentering merkbaar. Willem: “Mensen zijn bewuster bezig met duurzaamheid. Ook booteigenaren die bij ons aanleggen.”

WERK AAN DE WINKEL

De grootste uitdaging? Binnen de beschikbare middelen en tijd de nieuwe haven realiseren. In april moet de haven weer open. Willem: “Maar we hebben het volste vertrouwen dat dit lukt.” WSV BRU heeft nog wel een wensenlijstje voor de toekomst, zoals het renoveren van de douches en overstappen op een warmtepomp of zonneboilers. De duurzame lijn is ingezet. Willem: “Maar voor nu focussen we ons op een nieuwe haven die de komende dertig jaar meegaat. Veilig, onderhouden én duurzaam.”

HZ KENNISCENTRUM KUSTTOERISME: VAN KENNIS NAAR INNOVATIE IN DE VRIJETIJDSECTOR

Wat is het effect van toerisme op Zeeland? Wat zijn de uitdagingen? Hoe kan data helpen? Het zijn dit soort vragen waar HZ Kenniscentrum Kusttoerisme (KCKT), onderdeel van de HZ University of Applied Sciences, zich mee bezighoudt. Het KCKT doet onderzoek naar toerisme in Zeeland. De vraagstukken zijn breed: van het gedrag van toeristen tot de effecten op natuur en samenleving. Wat het KCKT wil? Bedrijven en overheden helpen door hen van de juiste cijfers en feiten te voorzien.

Zeeland en toerisme zijn nauw verbonden met elkaar. Zo nauw dat de vrijetijdsektor in de lokale politiek een veelbesproken item is. De doorsnee Zeeuw moppert soms over "die berg toeristen". Anderzijds houdt die toerist Zeeland juist levendig én welvarend.

HZ Kenniscentrum Kusttoerisme maakt hierbij de balans op. Het kenniscentrum onderzoekt wat er écht speelt: Wordt het echt zoveel drukker? Wat levert toerisme op? En wat is de impact op de leefomgeving en samenleving?

METEN IS WETEN

Diana Korteweg Maris is coördinator bij het KCKT en benadrukt het belang van onderzoek doen naar trends: "Om goed beleid te maken heb je informatie nodig over hoe de sector ervoor staat. De onderzoeksthema's halen we rechtstreeks

uit de praktijk. We onderhouden daarvoor goed contact met onder andere gemeenten, Provincie Zeeland én met ondernemers zelf."

Marije Noordhoek is projectmedewerker en vult aan: "Daarnaast hebben we als HZ een samenwerkingsverband met Impuls Zeeland en Toeristisch Ondernemend Zeeland (TOZ). Door al die connecties zijn we goed op de hoogte van wat er speelt in de sector. De combinatie van regionale ontwikkelingsmaatschappij (Impuls) en wij als kenniscentrum versterkt elkaar: samen zetten we de eerste stap om mensen bewust te maken van nieuwe ontwikkelingen en gebruiken we kennis om innovatie in de sector aan te jagen."

Diana: "Wij leveren onderbouwde onderzoeken en Impuls kan ondernemers daarmee inspireren en helpen bij het realiseren van hun plannen."

“Door al die connecties zijn we goed op de hoogte van wat er speelt in de sector”

ONDERZOEK MET DATA

Het KCKT is al langer bezig met nieuwe manieren om data te verzamelen, want ‘alles’ is tegenwoordig data. Gasten bezoeken websites, gebruiken apps en laten reviews achter: daar zit waardevolle informatie tussen. Diana: “Je krijgt bijvoorbeeld inzicht in wat bezoekers bezighoudt en hoe ze zich bewegen door Zeeland. Er zijn veel losse brokjes informatie die je kunt samenbrengen om nieuwe kennis te krijgen.”

Marije: “We delen niet alleen informatie, maar we willen ondernemers ook laten zien hoe zij zelf data kunnen gebruiken.” Diana: “Dat kan al heel kleinschalig: zet postcodes op een rij en kijk waar je klanten vandaan komen. Het hoeft niet ingewikkeld te zijn.”

BALANS IS HET KERNWOORD

De focus in de vrijetijdssector ligt de laatste jaren op duurzaamheid: denk aan biodiversiteit, duurzame energie en circulariteit. Ook de krappe arbeidsmarkt houdt veel Zeeuwen bezig. En niet te vergeten: de balans tussen toerisme en leefbaarheid. Diana: “Balans is voorlopig het kernwoord. We kijken met allerlei partijen hoe we deze mooie provincie leefbaar kunnen houden, voor zowel inwoners als toeristen.”

Vrouwenpolder

BED & BREAKFAST

EEN DUURZAAM 'NACHTJE IN DE KERK'

Verduurzaming van je bedrijfspand. Bij de meeste gebouwen heb je het dan over de voor de hand liggende opties: zonnepanelen installeren, (drie)dubbelglas plaatsen of het gebouw isoleren. Maar stel dat je pand een kerk is. Helemaal niet gebouwd met het oog op duurzaamheid. Waar begin je dan? Impuls Zeeland bood hulp aan Leonard en Ineke Dominicus, eigenaren van Nachtje in de Kerk in Vrouwenpolder.

Een kerkgebouw omtoveren tot een Bed & Breakfast: dat zagen Leonard en Ineke wel zitten. Gasten kunnen genieten in een van de bijzondere kamers, op loopafstand van de Zeeuwse kust. Nu is de volgende fase aangebroken: hoe kan deze B&B verder verduurzaamd worden? Een duurzaamheidsscan waarbij een extern adviseur kijkt naar het huidige energieverbruik en mogelijke verduurzamingsmaatregelen, moet inzicht geven.

HET BEGIN

Leonard en Ineke hadden de wens om een Bed & Breakfast te beginnen op een bijzondere locatie. "We hadden een aantal eisen: de mogelijkheid en ruimte om te (ver)bouwen, een gescheiden woon- en werkdeel, een tweede voordeur en eigen parkeergelegenheid."

Een pittig wensenlijstje, zou je denken. Toch kwam in 2013 een mooie optie beschikbaar: een kerk aan de rand van Vrouwenpolder. "Deze plek voldeed eigenlijk aan al onze wensen. De kerk is gebouwd in 1953 en heeft geen monumentale status. "We dachten allebei: dit is het."

DE VERBOUWING

Het stel begon in de kerk vanaf nul. Leonard ging aan de slag met een eigen ontwerp. Voor de uitvoering van de ruwbouw werd een aannemer gezocht. "We lieten kubussen plaatsen in het gebouw. Dit werd de basis voor de kamers. Daarnaast hebben we veel zelf gedaan. Stukje voor stukje: ruim drie jaar zijn we bezig geweest voor we de B&B konden openen."

OPENING

"In 2017 ontvingen we de eerste gasten. Superleuk. Ondertussen gingen we vrolijk door met nieuwe plannen maken. Ook verduurzamen deden we stap voor stap." De kamers (de kubussen) zijn al goed geïsoleerd, inclusief de vloeren. In de gang is de originele vloer bewust behouden. Verder kwam er een nieuwe, zuinigere CV-ketel. Afval scheiden gebeurt nauwkeurig. Gasten worden hier ook over geïnformeerd.

"Momenteel hebben we alle voor de hand liggende dingen wel gedaan. Als we verder willen verduurzamen, zijn dat grote investeringen. Dan wil je wel zekerheid dat je het juiste doet."

ZONNEPANELEN OP EEN KERK?

Een kerk vergt een andere aanpak dan een gemiddeld pand. Leonard: "Alles wat je in deze ruimte aanpakt, is omvangrijk. Dus ook verduurzamen. Daarnaast willen we graag bepaalde elementen van de kerk behouden. Zonnepanelen op het dak van een kerk vinden we niet zo passend. Dat tast de uitstraling van de kerk aan."

"Verduurzamen, met behoud van de elementen van de kerk"

De glas-in-lood-ramen op elke kamer zijn ook onderdeel van de beleving, maar het enkel glas isoleert slecht. Leonard: "Ik snap dat het nu weinig zin heeft om alle muren te isoleren, terwijl de kerk nog enkel glas heeft. Maar wat dan wel? Een onafhankelijke partij die meekijkt, is dan nuttig."

ZOEKTOCHT

Wat er precies moet gebeuren om te verduurzamen en vooral in welke volgorde, is voor veel ondernemers een puzzel. Leonard: "In mijn zoektocht naar een onafhankelijke partij kwam ik bij Impuls Zeeland terecht. Toen las ik ook over ondersteuningsmogelijkheden voor bijvoorbeeld een duurzaamheidsscan."

Op de website van Impuls Zeeland lees je meer de ondersteuningsmiddelen. Leonard: "De ondersteuning maakt de stap kleiner om verder te verduurzamen. Het is een steuntje in de rug."

Leonard: "Het contact met Impuls was goed. De projectmanager van Impuls was een centraal contactpersoon in ons traject. Voor ik bij Impuls kwam, klopte ik aan bij andere bedrijven en instanties. Dan merk je dat iedereen zijn eigen dingetje doet. Impuls is juist de verbinder tussen verschillende partijen."

DUURZAAMHEIDSSCAN

Leonard en Ineke besluiten aan de slag te gaan met een duurzaamheidsscan. Impuls gaf een aantal potentiële partijen door. "Daaruit hebben wij zelf een partij gekozen. Het is waardevol dat Impuls al die connecties heeft. Dat heb je als kleine ondernemer nodig."

Het stel kiest voor een uitgebreide duurzaamheidsscan. "Een simpele scan waaruit een lijstje aandachtspunten rolt, helpt ons niet. In deze fase hebben we een stappenplan nodig en een begroting. Wat levert deze stap op én wat kost het? Op basis van de resultaten bekijken we wat we gefinancierd krijgen en wat we zelf kunnen inleggen."

VOORUITDENKEN

Leonard: "In deze fase is verduurzaming écht een investering. Al komen er uit een duurzaamheidsscan soms verrassingen. Een quick win zou mooi zijn. Iets waar we niet aan gedacht hebben. Maar verder hebben we geen illusies: verduurzamen wordt vanaf nu kostbaar."

De ramen vervangen en zonnepanelen leggen, worden waarschijnlijk de volgende stappen. Zoals gezegd blijft het kerkdak gespaard van zonnepanelen. "Het dak van ons huis (verbonden met de kerk) is dan het alternatief. Om voldoende panelen te leggen, is wel een complete dakrenovatie nodig. De vorm van ons dak is nu niet geschikt."

MOGELIJKHEDEN GENOEG

Ook water hergebruiken is een goede optie.

"Er komt een hoop water van het dak af. Het is zonde dat we daar geen gebruik van maken. Al denk ik dat het opslaan en hergebruiken van water in een later stadium plaats zal vinden. Het levert in het begin minder op en de investering is behoorlijk."

Leonard en Ineke hopen met de duurzaamheidsscan te achterhalen wat interessante verduurzamingsopties zijn voor de toekomst. En wat het kost en oplevert.

"Impuls probeert echt een verbinder te zijn tussen verschillende partijen"

SEIZOEN VERLENGEN

Eén van de wensen van Leonard en Ineke is om het seizoen te verlengen. "Momenteel zijn we open van april tot oktober. Best kort. In de kerk moeten we veel stoken in de winter, als we open willen. Dat is nu niet rendabel. "Stel dat verduurzamen ervoor zorgt dat we twee maanden langer open kunnen, of het hele jaar, dan is dat heel mooi. Dan levert verduurzaming écht iets op."

PARTNERS IN VERDUURZAMING

Om hun verduurzamingsambities werkelijkheid te maken, benadrukt Leonard het belang van samenwerken. Het benaderen van andere partijen is volgens hem belangrijk. Impuls kan daarbij helpen. Door bijvoorbeeld ondernemers met dezelfde vragen bij elkaar te brengen en experts te koppelen aan innovatievraagstukken. "Ja, investeren in die contacten kost tijd. Maar het kost ook tijd om het in je eentje uit te zoeken. Misschien nog wel meer."

EEN TIP VAN LEONARD EN INEKE

**"Zoek verbinding.
Als je open bent,
help je anderen
en krijgt je
openheid terug."**

**"Het resultaat is ons
investeringsplan
voor de toekomst"**

**Jouw bedrijf ook toekomstbestendig maken?
Impuls Zeeland helpt je graag verder.
Ga met ons in gesprek!**

VERGELIJKEN EN VERBETEREN:

BENCHMARKEN IN DE VRIJETIJDSECTOR MET BEDRIJFSVERGELIJKINGS- GROEPEN

Twan heeft zelf een carrière achter de rug als recreatieondernemer. Hij is meer dan vijftientig jaar eigenaar geweest van camping de Pekeling in Oostkapelle. Nu zet Twan zijn kennis in om de Zeeuwse ondernemers te helpen. In opdracht van Impuls Zeeland heeft hij 'bedrijfsvergelijkingsgroepen' opgezet binnen de Zeeuwse vrijetijdsector: ondernemers in dezelfde branche die resultaten benchmarken.

ONDERNEMER
OVER DE BEDRIJFS-
VERGELIJKINGSGROEPEN:

“Ik zag bij andere ondernemers dat ze bij food & beverage betere resultaten behaalden waardoor ik ben gaan praten met mijn chefkok en onze kaart enigszins heb aangepast.”

De behoefte aan vergelijkingen tussen bedrijven stamt uit de tijd dat Twan zelf recreatieondernemer was: “Een collega en ik hadden een gedeelde frustratie: we misten goede managementinformatie in de recreatiesector. Denk aan de gasttevredenheid, inzet van personeel en het rendement van reserveringen. Daarom ontwikkelden we systemen voor ondernemers om die informatie goed bij te houden.”

Al snel volgt dan de vraag: wat betekenen al die cijfers eigenlijk? Twan: “Je wilt resultaten kunnen interpreteren. Dan moet je wél gaan vergelijken. We ontwikkelden een systeem om bedrijfsvergelijkingen te doen. We hebben jarenlang binnen een samenwerkingsverband dertig campings met elkaar vergeleken. Ik heb daar altijd super veel van geleerd als ondernemer.”

“Je wilt resultaten kunnen interpreteren. Dan moet je wel vergelijken”

ZEEUWSE ONDERNEMERS DOEN MEE

Na de verkoop van zijn bedrijf kwam Twan in contact met Impuls: “Impuls vroeg of ik met mijn ervaring iets kon betekenen voor ondernemers. Toen is het idee van bedrijfsvergelijkingsgroepen ontstaan.” Twan ging aan de slag om binnen de vrijetijdsector in Zeeland groepen te vormen. In totaal hebben drieënvijftig bedrijven deelgenomen, verdeeld over drie bedrijfspgroepen: campings, minicampings en hotels. Twan: “Er zijn drie criteria om een bedrijfsvergelijkingsgroep op te zetten: de deelnemers moeten (tot op zekere hoogte) vergelijkbaar zijn, kennis willen delen en bestaan uit minimaal twaalf en maximaal twintig ondernemers.”

JE BEDRIJF ONDER DE LOEP NEMEN

Het hoofddoel van een bedrijfsvergelijking is kennis ontwikkelen door informatie te delen. Twan: “De informatiebehoefte van de ondernemers is leidend. Wat willen zij benchmarken? Wij stellen ons faciliterend op.” In dit traject zijn cijfers over prijsbeleid, kosten en winstgevendheid meegenomen, maar ook indicatoren op het gebied van duurzaamheid. Bijvoorbeeld het verbruik van stroom per overnachting en eigen opwekking. Twan: “Van de verzamelde data maken we gemiddelden.” Als ondernemers inloggen in het systeem, zien ze hun eigen cijfers én de gemiddelden van de groep. Waar scoren ze goed en waar minder goed? Twan: “Dan zie je opeens hoeveel eigen

stroom je opwekt ten opzichte van de groep, of het deel van je omzet dat naar allerlei type kosten gaat. We zagen grote verschillen en dat riep natuurlijk weer vragen op. In de volgende bijeenkomst hebben we de resultaten geduid.”

DE INVLOED ALS ONDERNEMER

De verschillen tussen ondernemers worden opgedeeld. Twan: “Op welke verschillen heb je invloed en op welke niet? Een goede ligging aan de kust, daar heb je geen invloed op, maar wel profijt van. Dan moet je vooral dankbaar zijn. Als je geïnvesteerd hebt in duurzaamheid en je score is hoog, doe je iets goed waar je invloed op hebt, dan mag je trots zijn. Doe je iets minder goed én heb je er invloed op, dan moet je gaan nadenken hoe je dat kunt veranderen.”

Een bedrijfsvergelijking is een signaleringsmodel. Het geeft niet alle oplossingen, maar wel het eerste inzicht. Twan: “De stap is klein om binnen je vergelijkingsgroep contact op te nemen met ondernemers: Hoe heb jij dit aangepakt? Wat heb je geïnvesteerd? Ken je bedrijven die kunnen helpen? Je gebruikt dan de bedrijfsvergelijking om je als ondernemer te ontwikkelen. Het stopt dus niet bij de laatste bijeenkomst, maar dat is ook de bedoeling. Er zijn in dit traject echt mooie contacten ontstaan waar ondernemers veel aan hebben als het gaat om het uitwisselen van kennis en ervaring.”

AAN DE SLAG

Wil je als ondernemer ook aan de slag met bedrijfsvergelijkingen? Twan weet hoe je dat aan kunt pakken: “Zoek een groepje gelijkgestemden bij elkaar, vraag hulp aan jouw brancheorganisatie om de groep verder te formeren.”

A photograph of a caravan park. In the foreground, a person in a red shirt and blue jeans is walking away from the camera on a paved path. To the left, a signpost has three signs: 'Receptie' with an arrow, 'Avonturenpark' with a tent icon, and 'Parkeerplaats' with a car icon. In the background, there are several white caravans with grey roofs, a green fence, and a large, dense forest on a hillside under a clear sky.

EEN TIP VAN TWAN

“Benut de kennis in je netwerk van collega-ondernemers. Door samen te komen en ervaringen te delen, kun je zoveel leren! Dus bouw een netwerk op en help elkaar vooruit!”

“Het is een signaleringsmodel; het geeft niet alle oplossingen, maar wel inzichten”

CAMPING ZILT BIJ ZEE

BOUWEN AAN DE TOEKOMST MET EEN HELPENDE HAND

Als je op zoek bent naar rust, ruimte en water tijdens je kampeervakantie in Zeeland, dan zit je goed bij de kleinschalige camping Zilt bij Zee (Scharendijke). En het wordt er alleen maar beter op, want de camping is de afgelopen jaren bezig met een aardige vernieuwingsslag.

“De lijntjes met de projectmanagers zijn kort en het contact is prettig”

“Toen we de oude camping in 2017 kochten, zijn we daar een beetje naïef ingestapt”, vertelt ondernemster Rosa Samson. “We wisten van tevoren dat alles verouderd was. Het was al jarenlang geen lopend bedrijf meer en in de decennia ervoor waren er geen vernieuwingen geweest. Maar door ons enthousiasme zagen we niet hoe erg het was. Daar zijn we gaandeweg wel achter gekomen.”

NARE VERRASSINGEN

Doorgebrande elektriciteit, verrot leidingwerk, Rosa en haar man kwamen werkelijk alle denkbare nare verrassingen tegen. “De afgelopen jaren hebben we alles zelf vernieuwd. Hier en daar provisorisch, want we hebben maar een klein budget. Van de kleinschalige camping kunnen we niet volledig leven. Daarvoor zijn we met vijftien plekken en vijf vaste accommodaties te klein. Toch vinden we het prima zo en willen we niet overstappen naar een hogere prijs. Kamperen moet haalbaar zijn voor iedereen, vinden wij. Zeker op zo’n mooie plek als deze.”

EEN KWALITATIEF STERKER PRODUCT

Om de kwaliteit van de camping verder te verbeteren, willen de eigenaren herstructureren om meer ruimte te creëren voor de huidige plekken, herinrichten en natuurlijke beplanting aanleggen. Alleen is die herstructurering nog niet zo simpel. Rosa: “Zo is er natuurlijk de kwestie van financiering. Dat heb je nodig om verbeteringen door te voeren. We hebben het geld niet op de plank liggen en financiering krijgen voor innovatie is vaak lastig. Gelukkig is het met hulp van een fonds van Impuls Zeeland toch gelukt om stappen te zetten.”

PLANNEN MAKEN MET EEN LANDSCHAPSARCHITECT

“We wisten dat we sowieso de huidige plekken ruimer wilden maken en vergroenen, omdat we merken dat onze gasten steeds meer behoefte hebben aan ruimte en natuurbeleving. En we wilden wintervaste accommodaties realiseren om ook in het winterseizoen inkomsten te genereren.”

Via Impuls Zeeland kreeg Zilt bij Zee een financiële bijdrage om een expert in te schakelen die hielp bij de ontwikkeling van plannen. De camping ging aan de slag met een landschapsarchitect. Samen maakten ze een plan voor een nieuwe indeling op de camping met meer aandacht voor groen en ruimte.

“Zonder hulp nooit gelukt”

Het plan laat een hele andere indeling van de camping zien. Rosa: “Omdat wij zelf midden in ons bedrijf zitten, zagen we de kansen niet. Een plan zoals we nu hebben, daar zouden we zelf nooit op zijn gekomen.”

**“Kamperen moet
haalbaar zijn voor
iedereen”**

EEN TIP VAN ROSA

“Stel voor je begint een goed plan op. Dat is goud waard!”

INVESTEREN IN DE RUIMTE

Rosa: “Om de vergroening te realiseren is meer ruimte nodig. Daarvoor hebben we extra grond aangekocht. Voor de toekomstplannen is dat een belangrijk stuk grond. Grond die de ruimte biedt om te voorzien in meer groen. Dat vergroot de natuurbeleving voor gasten.”

STAPJE VOOR STAPJE

De volgende fase is de realisatie van het plan. “Dit gaan we stapje voor stapje doen. Het is allemaal veel werk en veel geld. We zijn nu bezig met het verleggen van de infrastructuur. Die ligt er nu zo goed als volledig in. Na het nieuwe seizoen willen we eerst de vijf vaste accommodaties verplaatsen en twee ervan vernieuwen. Hoe, dat weten we nog niet. Het zijn allemaal flinke investeringen voor ons.”

DE HELPENDE HAND VAN IMPULS ZEELAND

Voor advies, hulp en soms ook financiering weet Rosa de Zeeuwse regionale ontwikkelingsmaatschappij Impuls Zeeland inmiddels goed te vinden. “De lijntjes met de projectmanagers zijn kort en het contact is prettig. Er komen veel mogelijkheden op ons pad. Zo hebben we deelgenomen aan de bedrijfsvergelijkingsgroepen en gingen we mee op inspiratietour. Impuls Zeeland is heel actief en wij kunnen overal hartstikke veel van leren.”

EEN GOED PLAN IS GOUD WAARD

Terugkijkend op de afgelopen vijf jaar heeft Rosa in ieder geval één belangrijke les geleerd: “Een goed plan is goud waard. Wij zijn gewoon begonnen van ‘we zien wel’, maar achteraf merk je dat je onnodig veel geld in verkeerde dingen gestoken hebt. Nu we een sterk plan hebben, kunnen we veel gericht aan de toekomst van ons bedrijf bouwen. We hebben er zin in!”

FINANCIERING

Impuls Zeeland helpt toeristische ondernemers te werken aan de toekomst, door hen te inspireren, te ondersteunen en te financieren. De financiële hulp bestaat onder andere uit het Fonds Vrijetijdseconomie Zeeland waar ondernemers terecht kunnen voor een lening om te investeren in de kwaliteitsverbetering en verduurzaming van hun bedrijf. Benieuwd? De investeringsmangers van Impuls Zeeland kijken graag mee naar de mogelijkheden.

Scharendijke

WERKEN AAN DE TOEKOMST VAN DE VRIJETIJDSECTOR

**DOOR DE BRIL VAN GEDEPUTEERDE
DICK VAN DER VELDE**

Jaarlijks bezoeken miljoenen mensen Zeeland. De vrijetijdsector is belangrijk voor de Zeeuwse economie. En toerisme en recreatie zijn meer dan alleen een bron van inkomsten; zonder toeristen zouden we in Zeeland niet zoveel voorzieningen hebben voor onze eigen inwoners. Maar de sector staat ook voor grote uitdagingen om te verduurzamen: meegaan in de energietransitie en verantwoord omgaan met grondstoffen. Willen we toeristisch Zeeland aantrekkelijk houden in de toekomst? Dan is het van belang dat ondernemers inspelen op de grote opgaven die er liggen.

“We werken toe naar een gebalanceerde en sterke Zeeuwse vrijetijdssector”

TOEKOMSTBEELD BESTEMMING ZEELAND 2030

Wij zetten ons als Provincie op meerdere manieren in om de vrijetijdssector toekomstbestendig te maken. Samen met ondernemers, gemeenten, maatschappelijke organisaties en brancheorganisaties hebben we het toekomstbeeld Bestemming Zeeland 2030 voor de sector vormgegeven. Vanuit dit toekomstbeeld werken we toe naar een gebalanceerde en sterke Zeeuwse vrijetijdssector. Daarin houden we rekening met verschillende belangen: toerisme, bewoners en de omgeving.

BEDRIJVEN IN DE SECTOR HELPEN

Ik zie dat ondernemers zich steeds meer bewust zijn geworden van de noodzaak om te verduurzamen en in te spelen op thema's als energie en klimaat. Het is een maatschappelijke eis én (steeds vaker) cruciaal voor een gezonde bedrijfsvoering. Dat werd goed duidelijk tijdens de energiecrisis afgelopen jaar. Maar de mate waarin ondernemers inspelen op die thema's is verschillend: de ene ondernemer is al twee stappen verder dan de ander.

Wij willen er zijn voor de ondernemers die graag stappen willen maken. Ik vind het onze taak als overheid om ondernemers bewust te maken van het belang en de urgentie van verduurzaming én om hen hierin te ondersteunen. Ook de komende jaren gaan we daar volop mee door. Organisaties als Impuls Zeeland en het HZ Kenniscentrum Kusttoerisme spelen hierin een belangrijke rol. Zij hebben de kennis die nodig is om innovatie binnen de sector te stimuleren en zo ondernemers te helpen.

TIKKENDE KLOK

Maar de grootste uitdaging die we hier volgens mij bij hebben, is de tijd. We zien hoe snel energieprijzen zich kunnen ontwikkelen, hoe overbelast het energienetwerk is en hoe onzeker de toekomst is. Denk maar aan het gebruik van gas en de vraag hoe we energiegebruik kunnen reduceren.

“Beleid waar de sector van profiteert én waar de bevolking achter staat”

Hoe speel je als ondernemer in korte tijd in op al die veranderingen? Daar zit echt een uitdaging de komende periode, waar we de ondernemers in Zeeland bij moeten helpen.

En dan heb ik het nog niet eens over het personeelstekort in de vrijetijdsector gehad. We werken achter de schermen hard aan initiatieven voor snel realiseerbare huisvesting, maar we moeten wel het draagvlak onder de lokale bevolking daarin meenemen. Dat moet zorgvuldig gebeuren en ook dat kost tijd.

DRAAGVLAK BIJ INWONERS

En dan is er nog het algemene draagvlak voor toerisme onder de inwoners. We merken dat de steun daarvoor soms schuurt. Vooral aan de kust. Daarom proberen we juist de druk op kustgebieden te verminderen. Zeeland is zoveel meer dan zon, zee en strand! Met het toekomstbeeld voor Zeeland, Bestemming 2030, proberen we toerisme en recreatie meer te spreiden over Zeeland als geheel en over de seizoenen. Onze ambitie is om te zorgen voor een vrijetijdsector waarin toerisme positief bijdraagt aan de omgeving en samenleving. Een sector die toekomstbestendig is en waar inwoners en gasten Zeeland optimaal kunnen beleven. Dat zijn zaken die we in Bestemming 2030 moeten organiseren.

GENIETEN VAN ZEELAND

Om het toekomstbeeld voor Zeeland, Bestemming 2030, te bereiken, blijven we samenwerken met ondernemers, inwoners en betrokken partijen. Dat gaat niet altijd over rozen, maar over de ambitie zijn we het allemaal eens: een bloeiende, duurzame Zeeuwse vrijetijdsector, in balans met de omgeving; een omgeving waar je graag bent. Daar blijf ik me voor inzetten!

Dick van der Velde

**Gedeputeerde
Toerisme en Recreatie**

“Wij willen er zijn voor de ondernemers die graag stappen willen maken”

Colofon

INITIATIEFNEMER - Impuls Zeeland

PROJECTBEGELEIDING - Eline Somers-Leppers - Impuls Zeeland, Esther van der Male - Conversiewerkers

ART DIRECTOR - Petri Verbrugge - Ontwerp Boutique

FOTOGRAFIE - Angela Verdam - Scherp! Fotografie, Evert van Moort

FOTOGRAVEN BEELDENBANK ZEELAND - Reno Maenhout, Marcelle Davidse, Cor Oudesluijs, Ben Biondina

TEKST MANAGER - Esther van der Male - Conversiewerkers

REDACTIE - Impuls Zeeland, Conversiewerkers

DRUKWERK - De Groot

EUROPESE UNIE

Europees Fonds voor Regionale Ontwikkeling
Mede gefinancierd in het kader van de respons
van de Unie op de COVID-19-pandemie.

Rijksoverheid

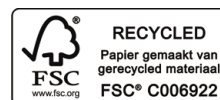
KENNISCENTRUM
KUSTTOERISME

Provincie
Zeeland

Impuls
Zeeland

Disclaimer: *Impuls Zeeland is niet verantwoordelijk voor typografische, druk- of zetfouten. Niets uit deze uitgave mag geheel of gedeeltelijk op welke wijze dan ook worden veelevoudigd zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever. Impuls Zeeland behoudt zich het recht voor ingezonden materiaal zonder kennisgeving vooraf geheel of gedeeltelijk te wijzigen of publiceren.*

© Copyright Impuls Zeeland

© Copyright Esther van der Male, Conversiewerkers

© Copyright Concept & Design, Ontwerp Boutique

Alle rechten voorbehouden.

**Het Aanjaagprogramma
Innovatie Toerisme is mede
mogelijk gemaakt door
het Europees Fonds voor
Regionale Ontwikkeling in
het kader van REACT-EU
en de Regio Deal door een
bijdrage vanuit de Regio
Envelop van het Rijk.**

BEDANKT

**Impuls Zeeland bedankt
alle ondernemers en
betrokkenen voor
het delen van hun
inspirerende verhalen,
tips en ervaringen.**

**Peter Bommeljé, Pim Bruins & Salim Achoui, Leonard & Ineke Dominicus,
Peter & Melissa Geerse, Debby Hanse, Daniëlle Korshuize,
Rosa Samson, Albert Sijsma & Willem de Nie, Bas-Jan Spuijbroek,
Twan Vermeulen, Joris en Miranda Wisse.**